

Sammanfattning

Offentligt finansierad forskning bedrivs i stor utsträckning hos högskolan som i huvudsak är statlig. Statsmakterna har preciserat högskolans nyttiggörandeuppgift till att verka för att forskningsresultaten ska komma till samhällelig nytta. Uppgiften är en del av kärnverksamheterna utbildning och forskning. De politiska förväntningarna är höga men samtidigt oprecisa.

Den övergripande frågan för oss är hur staten utnyttjar sina olika styrmedel för att möjliggöra för högskolan att ta sitt ansvar som samverkande och nyttiggörande aktör i förhållande till övrig offentlig sektor och till näringsliv. Vi har därför utvecklat en styr- och analysmodell som gör det möjligt för oss att ta ett helhetsgrepp på området. Den ska utöver att hjälpa oss med analysen av högskolans innovationsverksamhet också kunna användas i själva styrningen av verksamheten. En särskilt viktig dimension är möjliggörandet av en institutionell utveckling. Vi tänker då särskilt på utvecklingen av s.k. kompletta akademiska miljöer¹ samt utvecklingen av arenor för forskning och innovation.² I rapporten analyserar vi fyra styrformer:

Målstyrning: Mål inom forsknings- och innovationspolitiken för hanteringen av offentligt forskningsresultat.

Regelstyrning: Utformningen av det rättsliga ramverk som högskolan ska förhålla sig till.

Program- och projektstyrning: Hur forskningsfinansiärer och innovationsmyndigheter valt att driva högskolans samverkan och nyttiggörande.

Resursstyrning: Tilldelningen av medel samt ändamålet med denna.

¹ Innefattar förutom utbildning, forskning, samverkan och nyttiggörande även olika lednings- och stödsystem, se utgångspunkt 2 i avsnitt 2.

² Se utgångspunkt 6 i avsnitt 2.

Rapportens analys fokuserar på högskolans förmåga att hantera intellektuella tillgångar. Ett övergripande antagande är att styrningen – i vart fall på de naturvetenskapliga, tekniska och medicinska områdena – i större utsträckning kommer att behöva fokusera på hanteringen av dessa tillgångar. Det finns i framför allt den europeiska program- och projektstyrningen en förväntan om att nätverks- och projektorganisering ska bidra med flexibla organiseringsformer som har en ökad handlings- och innovationskapacitet. Då fokuseras det på ett naturligt sätt på hanteringen av de kollektiva och öppna kunskapsprocesserna som transaktioner av intellektuella tillgångar. Det förefaller som att den svenska staten endast fragmentariskt tagit intryck av den utveckling och harmonisering som sker av forsknings- och innovationshanteringen på EU-nivå. Dessutom avviker den svenska högskolan på ett märkbart sätt från vad den europeiska kommissionen verkar för på området.

Vid styrningen av vem som ska ha ansvaret att nyttiggöra resultat och hantera forskningsprocesser blir det rimligt att fokusera på frågan om vem som har rätten till resultatet. Frågan är bl.a. vilka rättsliga förutsättningar högskolan har att nyttiggöra forskningsresultaten. Med fokus på intellektuella tillgångar blir det tydligt att styrningen av högskolans nyttiggörande bör integreras i styrningen av forskningen.

Högskolan är en central innovationsaktör men den är samtidigt en statlig myndighet. Myndighetsdimensionen ställer särskilda krav på verksamheten. Styrning av de olika delarna av högskolans nyttiggörandeverksamhet är viktig för att dessa delar ska fungera. En komplikation är samspelet med forskarna i deras privata kapacitet. Det finns en otydlighet vad gäller högskolans ansvar i förhållande till de anställda som privata aktörer.

Vår utgångspunkt är att staten som huvudman för högskolan har en viktig roll på innovationsområdet. Staten kan svara för vissa kritiska delar av verksamheten som inte någon annan aktör tar ansvar för i tillräcklig utsträckning. I detta ingår att skapa goda allmänna förutsättningar för samverkans- och nyttiggörande-processer, t.ex. genom att

- svara för den övergripande styrningen på central nivå
- skapa tydliga och sammanhängande regler för verksamheten
- ta huvudansvaret för finansiering av kommersialiseringsbara forskningsresultat i tidiga skeden

- utveckla den institutionella infrastrukturen för forskning och innovation

Mot bakgrund av den relativt otydliga situation som föreligger i dag menar vi att staten har ett särskilt ansvar att *utveckla förutsättningarna* för högskolan som organisation att samverka och verka för nyttiggörande.

Den rättsliga regleringen på området måste ses över och förtydligas. I synnerhet måste högskolans rättsliga förutsättningar att verka som aktör i dessa sammanhang stärkas. En annan uppgift bör vara att se över högskolelagen, högskoleförordningen, uppfinnarlagen och annan speciell förvaltningsrätt. Även det problematiska förhållandet mellan nyttiggörandereglererna och det allmänna förvaltningsrättsliga regelverket måste klargöras. I samband med översynen av den rättsliga regleringen bör incitamentsstrukturerna – både för högskolan och den enskilde forskaren – uppmärksammas särskilt.

Vi förordar ett *helhetsgrepp* i regelstyrningen av den institutionella utvecklingen av högskolan som aktör med ett akademiskt och integrerat ansvar för utbildning, forskning och nyttiggörande. Helhetsgreppet är viktigt på grund av just samspelet mellan de rättsliga förutsättningarna: att verka som samverkande och nyttiggörande aktör, att hantera intellektuella tillgångar, att hantera ärenden om nyttiggöranden samt att låta de anställda nyttiggöra. Exempelvis är reglerna om högskolans uppgift inte synkroniserade med reglerna om rätten till forskningsresultaten. De olika reglerna bör därför ses över samtidigt. Vi vill även understryka betydelsen av att svenska forskningsfinansiärer tar ett ansvar för att högskolans hantering av intellektuella tillgångar professionaliseras. Högskolan måste säkerställa att bakgrundskunskap och projektresultat hanteras ändamålsenligt även om högskolan inte är rättsinnehavare.

Den verksamhetsanpassade styrningen av de olika universiteterna och högskolorna måste också utvecklas. Styrningen måste precisera det akademiska ansvaret för nyttiggörande på högskolenivå. Det är särskilt angeläget att *högskoleledningarnas ansvar* lyfts fram. Styrningen bör även precisera ambitionsnivån för samverkan och nyttiggörande. Denna styrning bör vara konkret och tydlig. Det ankommer närmast på regeringen att ta initiativ till en förbättrad styrning av högskolan.

